

การวิเคราะห์องค์ประกอบสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรม ของผู้ต้องขังคดียาเสพติด*

A Factor Analysis of Drug Cased Prisoners' Buddhist Intellectual Well-Being

มนตรี หลินภู, นฤมล พระใหญ่, อัจฉรา ประเสริฐสิน และประทีป จินเง
Montree Linphoo, Narumol Phrayai, Ujsara Prasertsin and Prateep Jingee
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Sinakharinwirot University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: Montreegate@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติด และ 2) ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลโครงสร้างสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติดกับข้อมูลเชิงประจักษ์ การศึกษาองค์ประกอบสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติดครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) จำนวน 200 คน ในฐานะผู้เสพอายเดี่ยว ผู้ค้าอย่างเดี่ยวและเป็นทั้งผู้เสพอและผู้ค้าที่ถูกตัดสินโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปแต่ไม่เกิน 10 ปี ภายในเรือนจำกลางนครสวรรค์ ปี พ.ศ. 2563 ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงอย่างมีเกณฑ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบวัดสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขัง เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 33 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.76 และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบเชิงยืนยันสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการรู้ 2) ด้านการตื่นและ 3) ด้านความเบิกบาน
2. โมเดลโครงสร้างสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าไค-สแควร์ (X^2) เท่ากับ 2.29 (p -value = 0.51) มีค่า

*ได้รับบทความ: 8 กุมภาพันธ์ 2565; แก้ไขบทความ: 5 กรกฎาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 11 กันยายน 2565
Received: February 8, 2022; Revised: July 5, 2022; Accepted: September 11, 2022

GFI เท่ากับ 0.99 มีค่า AGFI เท่ากับ 0.98 มีค่า RMSEA เท่ากับ 0.00 มีค่า SRMR เท่ากับ 0.04 โดยมีค่าดัชนี goodness of fit ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.56-0.71 ทุกองค์ประกอบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: สุขภาวะทางปัญญา; ผู้ต้องขังคดียาเสพติด; หลักพุทธธรรม

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the dimension of the drug cased prisoners' Buddhist intellectual well-being and 2) to investigate the congruence between the structured model of the drug cased prisoners' Buddhist intellectual well-being and the empirical data. This study of factor Analysis of prisoners' Buddhist intellectual well-being was quantitative research. The group of samples was 200 drug cased prisoners as dealer, addict and both who were sentenced to prison between one year up to ten years within the jail of Nakon Sawan Province in 2020, selected by criterion purposive sampling. The tool was the prisoner Buddhist intellectual well-being scale, total of 33 items. The reliability was at 0.76 and the statistic used in data analysis was the Confirmatory Factor Analysis (CFA).

The research findings were as follows:

1. Confirmatory Factor Analysis of prisoners' Buddhist intellectual well-being consisting of three factors were (1) knowing (2) awakening, and (3) delighting.
2. The model of the drug cased prisoners' Buddhist intellectual well-being structure was fit to the empirical data with Chi-square (X^2) = 2.29 (p-value = 0.51), GFI = 0.99, AGFI = 0.98, RMSEA = 0.00, SRMR = 0.04, standardized factor loading between 0.56-0.71, and all elements were statistically significant at 0.05 level.

Keywords: Intellectual Well-being; Drug Cased Prisoner; Buddhist Principles

1. บทนำ

ข้อมูลสถิติผู้ต้องขังในปี 2563 (สำรวจเมื่อ 1 มกราคม พ.ศ. 2563) พบว่า ประเทศไทยมีผู้ต้องขังทั้งสิ้น 367,993 คน ทำให้ไทยเป็นประเทศที่มีอัตราการคุมขังสูงสุดเป็นอันดับ 6 ของโลก อันดับ 3 ของเอเชีย และสูงเป็นอันดับหนึ่งของอาเซียน (Walmsley, 2015) โดยเฉพาะผู้ต้องขัง

คดียาเสพติด ยืนยันได้จากรายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติดทั่วประเทศ (กรมราชทัณฑ์, 2563) ซึ่งพบว่า เป็นเพศชาย จำนวน 260,392 คน เพศหญิง 39,766 คน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 300,158 คน คิดเป็นร้อยละ 79 เมื่อเทียบกับผู้ต้องขังทั้งหมดทั่วประเทศ อันเป็นสาเหตุสำคัญทำให้ผู้ต้องขังมีจำนวนมาก วิทยา สุริยะวงศ์ (2558)

กล่าวว่า ผู้ต้องขังคดีนโยบาย คือ คดียาเสพติด โดยเฉพาะยาบ้าเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้มีนักโทษมากขึ้นจนล้นคุกและยังส่งผลกระทบต่อด้านลบที่ทำให้ผู้ต้องขังขาดความสุขในการดำเนินชีวิตภายในเรือนจำอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงสถานะจากคนปกติทั่วไปกลายเป็นผู้ต้องขังที่ถูกตีตราว่ากระทำความผิดและจะต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของเรือนจำ ถูกจำกัดบริเวณและเสรีภาพในการแสดงออกทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่ตนนั้นได้สูญเสียสถานภาพของสมาชิกในสังคมและสถานภาพของคนธรรมดาไป (รณกรณ์ เอกฉันท, 2549) และยังชี้ให้เห็นถึงการถูกปฏิเสธจากสังคมภายนอก ซึ่งผู้ต้องขังต้องตัดผมสั้น แต่งชุดนักโทษที่มีหมายเลขประจำตัว แสดงความเคารพเจ้าพนักงานและต้องปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันไปตามข้อกำหนดโดยไม่สามารถใช้ชีวิตอย่างที่ตนเองต้องการได้ นอกจากนี้ ยังต้องตัดขาดจากครอบครัวอันเป็นที่รักและมาอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังคนอื่น ๆ ที่ต่างก็มีประวัติอาชญากรรมมาด้วยกันทั้งนั้นทำให้เกิดความลำบากในการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังคนอื่น ๆ (Sykes, 1958)

อีกทั้ง ความผิดพลาดในอดีตที่เกิดจากการกระทำผิดก็มีส่วนสำคัญยิ่งต่อความสุขของผู้ต้องขังซึ่งเป็นผลมาจากการขาดสติปัญญาที่จะนำไปใช้พิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างรอบด้าน ขาดการแยกแยะถูก-ผิด ดี-ชั่ว ไม่รู้ว่าอะไรเป็นคุณเป็นโทษ มุ่งแต่แสวงหาความสุขเฉพาะหน้าโดยขาดการตระหนักรู้ (สติ) และความเข้าใจ (ปัญญา) เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องจึงทำให้ประสบความเดือดร้อนภายหลัง กล่าวคือ เป็นผู้ขาดปัญญาที่จะ

ทำให้ชีวิตมีความสุขที่แท้จริงหรือขาดสุขภาวะทางปัญญานั้นเอง สุขภาวะทางปัญญาเป็นความสามารถในการพิจารณาความถูกต้องของความสุขทั้งหลายว่าประกอบไปด้วยคุณหรือโทษ เป็นความสุขแท้หรือความสุขเทียม ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุและผลหรือไม่ (พระมหาสุทิตย์ อาภากรและคณะ, 2556) รู้จักจัดการตนเองอย่างมีสติ ยับยั้งการกระทำที่เป็นโทษ เห็นตัวเองตามความเป็นจริงด้วยใจที่เป็นกลาง ให้อภัยตนเองและผู้อื่นที่ทำผิดพลาดได้ (อุไรรัตน์ หน้าใหญ่, 2560)

ขณะที่นักการศึกษาต่างประเทศได้กล่าวถึงสุขภาวะทางปัญญา (Intellectual well-being หรือ Intellectual wellness) ไว้ว่า ผู้มีสุขภาวะทางปัญญาจะเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนหรือมีความมุ่งมั่นแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต มีความคิดเชิงวิพากษ์ รู้จักพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม ขยายมุมมองที่มีต่อโลก (Melnyk & Neale, 2018, pp. 10-11) เปิดรับแนวคิดที่แตกต่าง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิดเชิงวิเคราะห์ มีแรงจูงใจที่จะพัฒนาทักษะใหม่ๆ รู้จักปรับประยุกต์สิ่งที่เรียนรู้มาไปใช้กับสถานการณ์ต่างๆ และร่วมแบ่งปันกับคนอื่น ๆ (Fahey, 2005) รู้จักขยายขอบเขตการเรียนรู้ มีทักษะการแสดงออกอย่างเหมาะสม ค้นหาศักยภาพภายในตน มีทักษะในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์กิจกรรมทางจิตอย่างต่อเนื่อง (Hattler, 1976)

สุขภาวะทางปัญญามีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องขังเพราะจะทำให้ผู้ต้องขังรู้จักใช้สติและปัญญากำกับการใช้ชีวิตของตนเองเพื่อให้รู้จักพิจารณาแยกแยะอย่างรอบด้านก่อนที่จะตัดสินใจทำสิ่งใดลงไป ซึ่งจะทำให้การกระทำไม่ผิดพลาด

รู้จักพิจารณาเหตุและผลของการกระทำ เชื่อมโยงสาเหตุและผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นซึ่งจะต้องอาศัยสติสัมปชัญญะพอสมควรถึงจะทำให้เห็นการกระทำและผลของการกระทำเพราะคนที่ทำผิดมักจะมี 1) ขาดสติในเรื่องของการกระทำ 2) ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับผลของการกระทำ ไม่มีความรอบรู้เพียงพอว่าเกี่ยวข้องกันอย่างไรจึงส่งผลให้การดำเนินชีวิตผิดพลาดและมีความเดือนร้อนภายหลัง (มนตรี หลินภู, 2563) นอกจากนี้ สุขภาวะทางปัญญายังช่วยให้เกิดสุขภาวะด้านกาย ด้านจิตและด้านสังคมตามมา หากปราศจากสุขภาวะทางปัญญาแล้วจะทำให้สุขภาวะทั้ง 3 ด้านไม่เพียงพอหรือสมบูรณ์เพราะสุขภาวะทั้ง 3 ด้านมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวมโดยมีสุขภาวะทางปัญญาเป็นศูนย์กลางที่สำคัญ (ประเวศ ะสี, 2551)

องค์ประกอบสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมนั้นจะเน้นการใช้ชีวิตที่มี “สติ” เป็นเครื่องกำกับนำไปสู่การเกิด “ปัญญา” ที่รู้เห็นตามเป็นจริง สอดคล้องกับพินณา แสงสาคร, อรพินทร์ ชูชม และพรณี บุญประกอบ (2555, หน้า 84-94) ที่ได้วิเคราะห์องค์ประกอบด้านสุขภาวะทางจิตวิญญาณในบริบทสังคมไทยพบว่า องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางปัญญาในบริบทสังคมไทยนั้นเป็นความสุขที่มาจากการใช้ชีวิตกำกับด้วยสติและปัญญานำไปสู่ความเป็นอิสระและพบความสุขที่แท้จริงโดยไม่มีการอ้างอิงหรือพึ่งพิงอยู่กับสิ่งยึดเหนี่ยวใดๆ ทั้งนี้ สุขภาวะทางปัญญายังขาดความชัดเจนว่าแต่ละองค์ประกอบมีตัวแปรอะไรบ้างเพราะบางแห่งสุขภาวะทางปัญญาหมายถึงสุขภาวะทางจิตวิญญาณ (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

และนภนาท อนุพงศ์พัฒน์, 2560) ขณะที่พุทธธรรมปฏิเสธการมีอยู่ของอำนาจดลบันดาลหรือเรื่องจิตวิญญาณ แต่เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ที่จะเข้าถึงด้วยตนเองผ่านการมีสติและปัญญาเพื่อเป็นการยืนยันแต่ละตัวแปรจึงทำให้มีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันในครั้งนี้อย่างละเอียด

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาองค์ประกอบสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมในบริบทผู้ต้องขังคดีอาชญากรรม (ยาบ้า) เพื่อให้เกิดความชัดเจนและยืนยันด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อจะนำไปเพิ่มพูนสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดีอาชญากรรม
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลโครงสร้างสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยมีขั้นตอนและรายละเอียด ดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธธรรมและอนุศาสนาจารย์ประจำเรือนจำ 2) ดำเนินการสร้าง

แบบวัดสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติดให้ครอบคลุมนิยามศัพท์ทั้ง 3 ด้าน (รู้ ตื่น เบิกบาน) ที่กำหนดขึ้นและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้เท่ากับ 0.6 ขึ้นไป 3) นำแบบวัดฯ ฉบับดังกล่าวไปเก็บข้อมูลกับผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) จำนวน 50 คน เพื่อนำมาหาความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.76 และค่าประสิทธิสหสัมพันธ์รายข้อกับคะแนนรวม (Item-total Correlation) ของข้อคำถามระหว่าง 0.38-0.45 4) นำแบบวัดฯ ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแล้วไปเก็บข้อมูลกับผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) จำนวน 200 คน จากนั้นนำมาหาค่าความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและดำเนินการสรุปและอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) จำนวน 1,688 คน ภายในเรือนจำกลางนครสวรรค์ ปี พ.ศ. 2563 ที่คดีถึงที่สุดและถูกศาลพิพากษาจำคุก ข้อหาคดียาเสพติด (ยาบ้า) ในฐานะผู้เสพยาอย่างเดียว ผู้ค้าอย่างเดียวและเป็นทั้งผู้เสพและผู้ค้า

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) จำนวน 200 คน ภายในเรือนจำกลางนครสวรรค์ ปี พ.ศ. 2563 ที่คดีถึงที่สุดและถูกศาลพิพากษาคัดสินจำคุกตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 10 ปี ข้อหาคดียาเสพติด (ยาบ้า) ในฐานะผู้เสพยาอย่างเดียว ผู้ค้าอย่างเดียว

และเป็นทั้งผู้เสพและผู้ค้าอายุตั้งแต่ 18-60 ปี สามารถใช้ภาษาไทยในการอ่านและการสื่อสารได้ดี มีความสนใจในการตอบแบบวัด ซึ่งเป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์และได้รับความเห็นชอบจากเจ้าพนักงานในการตัดสินใจเลือก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการยื่นจริยธรรมการวิจัยต่อคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแบบเต็มรูปแบบ (Full Board) เนื่องด้วยเป็นกลุ่มประชากรเปราะบาง มีหมายเลขข้อเสนอวิจัย SWUEC-284/2561E

2. ส่งหนังสือขออนุญาตจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒถึงอธิบดีกรมราชทัณฑ์และผู้บัญชาการเรือนจำกลางนครสวรรค์ เพื่อเข้าไปเก็บข้อมูลวิจัยครั้งนี้กับกลุ่มผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า)

3. นัดหมายวันเวลากับเจ้าหน้าที่และเข้าพบผู้ต้องขังภายในเรือนจำ พร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้ การพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัยตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และขอความร่วมมือการตอบแบบวัด จำนวน 50 คน จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รายข้อกับคะแนนรวม

4. นัดหมายวันเวลากับเจ้าหน้าที่อีกครั้ง เพื่อนำแบบวัดฉบับดังกล่าวที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) จำนวน 200 คน จากนั้นนำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์และสรุปผลการวิจัยครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบวัดสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมในบริบทผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) กับกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) เพื่อตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลโครงสร้างสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังตามนิยามศัพท์กับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธีการประมาณค่าความเป็นไปสูงสุด (Maximum Likelihood) ซึ่งพิจารณาจากค่าไค-สแควร์ โดยค่าไค-สแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ มีค่าดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) และค่าดัชนี

ความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มากกว่า .95 ขึ้นไป มีค่าดัชนีรากฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (SRMR) และค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของค่าความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) น้อยกว่า .05

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังเพื่อนำมาใช้เป็นสถิติพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยรวมและแต่ละด้านของสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติด (n = 200)

องค์ประกอบ	การรู้	การตื่น	ความเบิกบาน
การรู้	1.00		
การตื่น	0.38*	1.00	
ความเบิกบาน	0.44*	0.45*	1.00
Bartlett's Test: = 97.61 df = 3 p = .00 KMO = 0.66			
Measure of Sampling Adequacy (MSA) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.64-0.68			

* p < .05

จากตารางที่ 1 พบว่า สุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขัง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.38-0.45 ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยการตื่นกับความเบิกบานมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุดเท่ากับ 0.45 ส่วนการรู้กับการตื่น

มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำสุดเท่ากับ 0.38

ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้มาทำการทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า โมเดลการวัดของสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังไม่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึง

ทำการปรับโมเดลใหม่ ด้วยการลากเส้นความสัมพันธ์ระหว่างความคลาดเคลื่อนขององค์ประกอบ

จนข้อมูลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ตามตารางที่ 2 ดังนี้

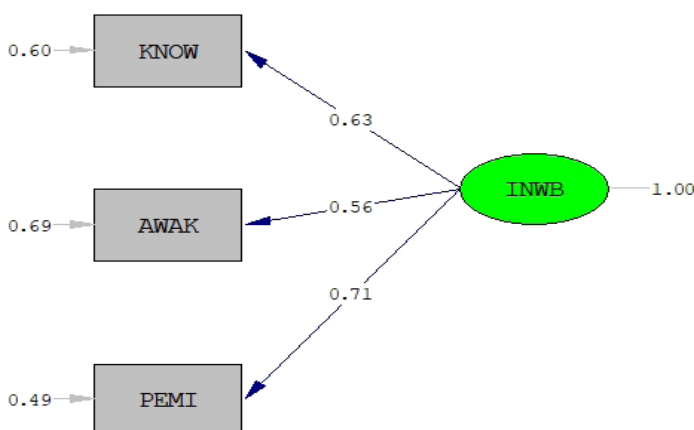
ตารางที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดสุขภาวะทางปัญญาของผู้ต้องขังคดียาเสพติด (n = 200)

สุขภาวะทางปัญญา	SC	SE	t	CR
การรู้	0.63	0.07	8.72*	0.40
การตื่น	0.56	0.08	7.38*	0.31
ความเบิกบาน	0.71	0.07	10.44*	0.51
$X^2 = 2.29$ df = 3 p = .51 GFI = 0.99 AGFI = 0.98 CFI = 1.00 RMSEA = 0.00 SRMR = 0.04				

* p < .05

จากตารางที่ 2 พบว่า โมเดลการวัดสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($X^2 = 2.29$ df = 3 p = .51 GFI = 0.99 AGFI = 0.98 CFI = 1.00 RMSEA = 0.00 SRMR = 0.04) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.56-0.71 โดยทุกองค์ประกอบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยด้านความเบิกบาน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ

มาตรฐานสูงสุดเท่ากับ 0.71 มีความแปรผันร่วมกับสุขภาวะทางปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 51) รองลงมาคือ ด้านการรู้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.63 มีความแปรผันร่วมกับสุขภาวะทางปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 40) การตื่นมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานต่ำสุดเท่ากับ 0.56 มีความแปรผันร่วมกับสุขภาวะทางปัญญาอยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 31) ตามลำดับ

ภาพที่ 1 โมเดลการวัดสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติด

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิเคราะห์องค์ประกอบสภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติดมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถตรวจสอบความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของโมเดลการวัดสภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังได้

1. ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของสภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) ในครั้งนี้ มีค่าไค-สแควร์ (X^2) เท่ากับ 2.29 ค่า df เท่ากับ 3 ค่านัยสำคัญทางสถิติ (p) เท่ากับ 0.51 จะเห็นได้ว่า ค่าไค-สแควร์ (X^2) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติอธิบายได้ว่า ข้อมูลเชิงประจักษ์มีความสอดคล้องกลมกลืนกับโมเดลการวัดของผู้วิจัย ยิ่งค่าไค-สแควร์ (Chi-Square) มีค่าต่ำมากหรือมีค่าใกล้ศูนย์เท่าไร แสดงให้เห็นว่า โมเดลการวัดมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาค่าดัชนีการวัดระดับความกลมกลืน (GFI) ซึ่งเป็นดัชนีเปรียบเทียบระดับความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ยังพบว่า ค่าดัชนีระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ 0.99 ส่วนค่าดัชนีการวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.98 และค่าดัชนีการวัดความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) มีค่าเท่ากับ 1.00 ซึ่งบ่งชี้ว่ามีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สอดคล้องกับพูลพงศ์ สุขสว่าง (2557, หน้า 136-145) ที่กล่าวว่า ค่าดัชนีระดับความกลมกลืน (GFI) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) และค่าดัชนีวัดระดับความ

สอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) ต้องมีค่ามากกว่า 0.95 รวมถึงค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) มีค่าน้อยกว่า 0.05 หรือ 0.08 และค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (SRMR) มีค่าน้อยกว่า 0.05 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงโมเดลการวัดที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยพบว่ามี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการรู้ เป็นความสามารถของผู้ต้องขังที่จะรู้จักแยกแยะถูก-ผิด ดี-ชั่ว เท็จ-จริง เป็นประโยชน์-ไม่เป็นประโยชน์แก้ปัญหาด้วยสติปัญญาอย่างรู้จักเชื่อมโยงสาเหตุและผลลัพธ์ มองอุปสรรคเชิงบวก 2) ด้านการตื่น เป็นการรู้เท่าทันภาวะจิตใจที่ถูกความโลภ โกรธ หลง (กิเลส) เข้าครอบงำ มีสติตระหนักรู้ในปัจจุบัน รู้จักใช้ความพยายามและความสามารถของตนเอง ควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้ และ 3) ด้านความเบิกบาน เป็นภาวะจิตของผู้ต้องขังที่มีความสงบ ผ่อนคลาย รู้จักให้อภัยตนเองและผู้อื่น เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง ดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและมีพฤติกรรมดีงามในการอยู่ร่วมกับคนอื่น สอดคล้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบสภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธศาสนาของ พินณา หมวกยอด (2558) ที่พบว่า มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการรู้ นั้นเป็นความสามารถในมองเห็น ความเชื่อมโยงระหว่างเหตุและผล รู้จักแก้ปัญหาด้วยการพิจารณาแยกแยะและไตร่ตรองตามเหตุผล

อย่างรอบด้านมากกว่าการใช้อารมณ์ ปรับเปลี่ยนมุมมองในแง่ดีสรรหาประโยชน์จากอุปสรรคเห็นความเปลี่ยนแปลงของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ยอมรับว่าทุกสิ่งมีขึ้นมีลง มีดีมีเสีย และเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนด้วยวิธีการที่เหมาะสมส่วนด้านการตื่น เป็นการถูกคิดจากภาวะที่จิตถูกกิเลสครอบงำ มีสติในการดำเนินชีวิต ตระหนักถึงสภาวะปัจจุบัน ไม่คาดหวังอนาคตอย่างเลื่อนลอย เชื่อในความพยายามและการลงมือทำด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจของตนเอง ไม่ปล่อยให้ความอยาก (ตัณหา) ชักจูงไปในทางที่ไม่ดี จัดการอารมณ์ได้ ขณะที่ด้านความเบิกบาน เป็นภาวะจิตที่แจ่มใสจากกระแสแห่งธรรมมีปิติสุข จิตสงบนิ่งไม่กระวนกระวาย เป็นอิสระไม่ยึดติดสิ่งใดและมีความเกื้อกูล

2. ผลการวิจัยพบว่า ค่าน้ำหนักมาตรฐานในแต่ละองค์ประกอบของสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังนั้นอยู่ระหว่าง 0.56-0.71 โดยทุกองค์ประกอบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยองค์ประกอบด้าน “ความเบิกบาน” มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุดเท่ากับ 0.71 มีความแปรผันร่วมกับสุขภาวะทางปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 51) อธิบายได้ว่า ภาวะความเบิกบานเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลอย่างมากที่ทำให้ผู้ต้องขังเกิดสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรม เนื่องด้วยผู้ต้องขังต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบและจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางเรือนจำกำหนดโดยไม่สามารถใช้ชีวิตตามที่ต้องการได้ทำให้เกิดภาวะความเครียด ความกดดันและความบีบคั้น ภาวะจิตใจที่สงบผ่อนคลาย รู้สึกเป็นอิสระ เบิกบาน แจ่มใสและไม่ยึดติดกับความผิดพลาดใน

อดีตจึงช่วยให้ผู้ต้องขังมีความสุขในการใช้ชีวิตมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของนงเยาว์ มงคลอิทธิเวช และคณะ (2552) ที่กล่าวว่า เป็นภาวะแห่งความสุขที่เกิดจากการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งมีสภาวะจิตใจที่สงบเย็น มีความประณีต อ่อนโยน แจ่มใส มีอิสระ ไม่วุ่นวายสับสน เปี่ยมล้นด้วยความปิติอิ่มเอิบ อิ่มเต็มจากภายใน ไม่ยึดติดในสิ่งต่างๆ และรู้เห็นตามเป็นจริง สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2550) และพระไพศาล วิสาโล (2557) ที่กล่าวว่า เป็นการอยู่ด้วยปัญญาที่ตระหนักถึงเท่าทันความเป็นจริงของโลกและชีวิต ทำให้ปล่อยวาง แนบสนิทกับทุกเหตุการณ์เรื่องราว มีภาวะใจที่สงบ สบาย มีความอึดเอนที่เกิดขึ้นจากความสงบเยือกเย็น ไม่มีอะไรรบกวน เป็นตัวของตัวเอง ไม่พึ่งพิงสิ่งเร้าภายนอก

3. ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักรองลงมาคือ ด้าน “การรู้” ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.63 มีความแปรผันร่วมกับสุขภาวะทางปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 40) และด้าน “การตื่น” มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานต่ำสุดเท่ากับ 0.56 มีความแปรผันร่วมกับสุขภาวะทางปัญญาอยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 51) ตามลำดับ อธิบายได้ว่า การรู้เป็นความสามารถของผู้ต้องขังที่จะรู้จักแยกแยะดี-ชั่ว ถูก-ผิด คุณ-โทษ แก้ปัญหาด้วยสติปัญญา สืบสาวหาเหตุปัจจัยและเชื่อมโยงเหตุและผลได้ รู้จักมองโลกในแง่บวก สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2552) ที่ว่า เป็นความรู้ที่ทั่วรู้ชัด ความเข้าใจ หยั่งรู้เหตุผลหรือความรู้ประเภทศีลธรรมและวินัย แยกแยะได้ว่า จริงเท็จ

ดิชั่ว ถูกผิด ควรไม่ควร เป็นคุณเป็นโทษ เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ เป็นความรู้ความ คิดที่ถูกต้องดีงามช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข รู้จักใช้เหตุผลในการคิดพิจารณาจนสามารถแก้ปัญหาหรือพ้นจากความทุกข์ได้ รู้จักดำเนินการ เรื่องต่างๆ ให้สัมฤทธิ์ผลด้วยวิธีการแห่งปัญญาและ เป็นที่พึ่งให้กับตนเองได้ (พระไพศาล วิสาโล, 2552) รู้จักถุกคิดเพื่อปลุกตัวเองให้ตื่นจากความ โลก โกรธ หลง รู้เท่าทันภาวะปัจจุบัน ใช้ความ เพียรพยายามของตนเอง ยับยั้งอารมณ์และ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของตนเองได้ สอดคล้อง กับการศึกษาของมนตรี หลินภู และคณะ (2563, หน้า 263-277) เกี่ยวกับสุขภาวะทางปัญญาของ ผู้ต้องขังคดียาเสพติดตามหลักพุทธธรรมที่พบว่า ด้านการรู้เป็นความสามารถของบุคคลในการ แยกแยะ พิจารณาถึงความดี-ความชั่ว ถูก-ผิด คุณ-โทษ เป็นประโยชน์-ไม่เป็นประโยชน์ และแก้ไข ปัญหาด้วยสติปัญญา มองเห็นการเชื่อมโยงของเหตุ และผล ไตร่ตรองด้วยความรอบคอบระมัดระวัง สามารถหาคุณค่าจากอุปสรรคหรือความทุกข์ ขณะ ที่ด้านการตื่นนั้นเป็นความสามารถของบุคคลที่รู้ เท่าทันสภาวะของจิตใจที่ถูกครอบงำจากอำนาจ ของกิเลส เห็นโทษของความโลภ โกรธ หลง ไม่ย่อท้อและอดทนต่อการดำเนินชีวิต ตระหนักรู้ สภาวะปัจจุบันขณะ ยอมรับความจริง มุ่งมั่นที่จะ ทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ควบคุมพฤติกรรมและ อารมณ์ของตนเองได้ และยังสอดคล้องกับการ ศึกษาของ มนตรี หลินภู (2563) ที่ได้ให้คำปรึกษา กลุ่มเชิงสติปัญญาเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะทาง ปัญญาของผู้ต้องขังที่กล่าวว่า ด้านการตื่นนั้นผู้ต้อง

ขังต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง รู้จักควบคุมอารมณ์และ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รู้ตัวทั่วพร้อมอยู่กับ ปัจจุบัน เชื่อในการลงมือทำด้วยความเพียร พยายามและความสามารถของตนเอง รู้จักสร้าง กำลังใจที่ดีเพื่อให้ตนเองไม่ย่อท้อต่อการเผชิญ ความยากลำบากที่กำลังเป็นอยู่

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการ วิจัยไปใช้

1.1 ผลจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้ องค์ประกอบสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธ ธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) ที่มีความ เที่ยงตรงในระดับสูงสามารถนำแบบวัดที่ผู้วิจัย พัฒนาขึ้นไปใช้ศึกษาสุขภาวะทางปัญญาของผู้ต้อง ขังคดียาเสพติดที่เป็นทั้งผู้ค้าและผู้เสพกลุ่มอื่นๆ ได้ เช่น เฮโรอีน ยาไอ้ โคเคน เป็นต้น

1.2 การนำองค์ประกอบของสุข ภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขัง คดียาเสพติด (ยาบ้า) ไปใช้อาจพิจารณาเลือก เฉพาะองค์ประกอบที่มีน้ำหนักความสำคัญมาก ที่สุดในลำดับต้นๆ หรือนำทุกองค์ประกอบไป ใช้สำหรับการพัฒนาโปรแกรมเพื่อเพิ่มพูนสุขภาวะ ทางปัญญาของผู้ต้องขังก็ได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้ง ต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ ความแตกต่างเกี่ยวกับการนำผลการวิเคราะห์องค์ ประกอบสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรม ไปประยุกต์ใช้ระหว่างการจัดกิจกรรมเสริมหรือการ

สอดแทรกในหลักสูตรการฝึกอบรมผู้ต้องขังที่ทางเรือนจำกำหนดขึ้น

2.2 ควรพัฒนารูปแบบ โปรแกรมหรือบทเรียนที่บูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น การเจริญสติ อริยสัจ 4 เป็นต้น ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาอื่นๆ เช่น จิตวิเคราะห์ การบำบัดความคิดพฤติกรรม เป็นต้น สำหรับนำไปใช้เพิ่มพูนสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังซึ่งจะช่วยใหกลุ่มเป้าหมายรู้จักปรับเปลี่ยนแนวคิด พฤติกรรมในทางที่เหมาะสมต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) ในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัญญาเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะทาง

ปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดข้อค้นพบว่า โมเดลการวัดสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สุขภาวะทางปัญญาด้านการรู้ เป็นความสามารถของผู้ต้องขังที่รู้จักแยกแยะดีชั่ว ถูกผิด คุณโทษ เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ แก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญาและมองอุปสรรคเชิงบวก 2) สุขภาวะทางปัญญาด้านการตื่น เป็นความสามารถของผู้ต้องขังที่รู้เท่าทันกิเลสที่ครอบงำจิต รู้จักเพียรพยายามด้วยตนเอง มีสติรู้ตัวอยู่กับปัจจุบัน ควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้และ 3) สุขภาวะทางปัญญาด้านความเบิกบาน เป็นภาวะจิตที่สงบผ่อนคลาย รู้จักให้อภัยตนเองและคนอื่นในความผิดพลาด เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง ตั้งเป้าหมายในการดำเนินชีวิตและมีพฤติกรรมดีงามในการอยู่ร่วมกับคนอื่นๆ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ประกอบของสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติด

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์. (2563). *หลังกำแพง: ส่องสภาพเรือนจำไทยภายหลังรัฐประหาร*. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และณณนาท อนุพงศ์พัฒน์. (2560). *สุขภาพทางปัญญา: จิตวิญญาณ ศาสนาและความเป็นมนุษย์*. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- นงเยาว์ มงคลอิทธิเวช และคณะ. (2552). *การสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา (วิญญาณ) จากเรื่องเล่าความสำเร็จของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในระบบสุขภาพ: พัฒนาการทางจิตวิญญาณและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง*. เชียงใหม่: โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ และมูลนิธิสวดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ประเวศ วะสี. (2551). *สุขภาพทางปัญญา*. เข้าถึงได้จาก http://jitwiwat.blogspot.com/2008/06/blog-post_14.html
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). *สุขแท้ด้วยปัญญา วิธีสู่สุขภาพทางปัญญา*. กรุงเทพฯ: ปิรุสส์ พับลิเคชั่น.
- _____. (2557). *ความสุขคืออะไร*. เข้าถึงได้จาก <http://www.happinessisthailand.com/2014>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2550). *จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: พุทธธรรมมูลนิธิ.
- _____. (2552). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ และคณะ. (2556). *สุขที่ได้ธรรม*. กรุงเทพฯ: ดีไซน์ดีไลฟ์.
- พินณา แสงสาคร, อรพินทร์ ชูชม และพรรณิ บุญประกอบ. (2555). การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพทางจิตวิญญาณในบริบทของสังคมไทย. *วารสารพุทธจิตกรรมศาสตร์*, 18(1), 84-94.
- พินณา หมวกยอด. (2558). *การพัฒนาศักยภาพนักศึกษาในการสร้างเสริมสุขภาพทางปัญญา*. (ปริญญา นิพนธ์วิทยาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พูลพงศ์ สุขสว่าง. (2557). หลักการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 6(2), 136-145.
- มนตรี หลินภู. (2563). *รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวคิดปฏิจจสมุปบาท เพื่อสร้างเสริมสุขภาพทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขัง*. (ปริญญานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มนตรี หลินภู และคณะ. (2563). สุขภาพทางปัญญาและพฤติกรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติดตามหลักพุทธธรรม. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(3), 263-277.
- รณกรณ์ เอกฉันท. (2549). *การศึกษาระดับความเครียดของผู้ต้องขังคดียาเสพติดในแดนความมั่นคงสูง: กรณีศึกษาทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง*. (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วิทยา สุริยะวงศ์. (2558). สรุปลั้มนววิชาการ: คดีล้นศาลนักโทษล้นคุกปัญหาจุกอกกระบวนการยุติธรรมไทย. เข้าถึงได้จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/article/article_20200608145458.pdf
- อุไรรัตน์ หน้าใหญ่. (2560). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพทางปัญญาสำหรับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดปัตตานี. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- Fahey, T. (2005). *Fit & Well: Core Concepts and Labs in Physical Fitness and Wellness "Introduction to Wellness, Fitness, and Lifestyle Management"*. Retrieved from https://www.ci.oswego.or.us/sites/default/files/fileattachments/parksrc/web-page/21474/six_dimensions_of_wellness.pdf
- Sykes, M. G. (1958). *The society of Captives: A study of Maximum Security Prison*. US: Priceton university press.
- Hattler, B. (1976). *Six dimensions of Wellness Model*. Retrieved from <http://c.ymcdn.com/sites/www.nationalwellness.org/resource/resmgr/docs/sixdimensionsfactsheet.pdf>
- Melnyk, B. M. & Neale, S. (2018). 9 Dimensions of wellness. *American Nurse Today*, 13(1), 10-11.
- Walmsley, R. (2015). *World Prison Population List (eleventh edition)*. Retrieved from https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/world_prison_population_list_11th_edition_0.pdf

